

Pohľad na niekoľko možných literárnych interpretácií diela Mychajla Kocjubynského Tiene zabudnutých predkov

Adriana Amir, Filozofická fakulta, adriana.amir@gmail.com

Kľúčové slová: M. Kocjubynskij, ukrajinská próza začiatku 20. storočia, impresionizmus.
Key words: M. Kotsiubynsky, Ukrainian prose of the early 20th century, impressionism.

K otázke času, literárneho obdobia a výberu témy

Novela *Tiene zabudnutých predkov*, ktorej autorom je ukrajinský prozaik, predstaviteľ prvej vlny ukrajinskej moderny, označovanej tiež ako ukrajinský literárny impresionizmus, Mychajlo Kocjubynskij (1864-1913) je popredným literárnym dielom tohto obdobia. Napísaná bola v roku 1911, počas autorovho pobytu v svojrážnom horskom regióne Východných Karpát, obývanom Huculmi.¹ Výber témy v tomto prípade súvisí s dobovou požiadavkou uplatňovať národné, etnické prvky v tvorbe.² Zámerom bolo posilniť identitu, sebauvedomenie Ukrajincov, žijúcich vtedy „pod hlavičkou“ Ruského impéria.

K interpretácii (-iám)

Interpretáciou ako jazykovým, obsahovým a/alebo estetickým výkladom literárneho diela sa rozumie komunikácia medzi tvorcom a príjemcom textu. Takto definovaná komunikácia je vlastne vnímavým ponorom do skúmaného diela a je pomerne vyčerpávajúca. Avšak, ak má príjemca zámer pochopiť všetky súvislosti, nevyhnutne musí preniknúť do siete konotácií, v ktorých môže byť zahalený jeden z odkazov diela, ktoré tam vedomky či nevedomky zašifroval autor. Rovnako aj oboznámenie sa s kontextom, v ktorom originál vznikol, pomáha recipientovi v porozumení. Napokon je vždy len na interpretujúcom, ako sa svojej roly interpretanta zhostí, nakoľko dokáže pri analýzach používať svoju vnútornú encyklopédiu a zapájať svoje kombinatorické schopnosti. A keďže je každý príjemca iný, zákonite ponúka svojský a svojím spôsobom neopakovateľný pohľad na jedno a to isté literárne dielo. Preto sa nehovorí len o jedinej možnej interpretácii literárneho diela. A to je na umení prítlačivé, nestanovuje diktát názorov, naopak, je slobodné a ponúka priestor na vyjadrenie vlastných myšlienok každému. Koniec koncov aj Umberto Eco razil teóriu o literárnom diele ako o „prístroji na výrobu interpretácií“.³ A my len dodáme, či už interpretácií naivných, intelektuálnych alebo mystických. Každá z nich má právo na existenciu.⁴ Ani naivné čítanie nemožno však a priori odmietať, veď je napokon predpokladom pre rozvinutie kritického čítania. A takýmto štýlom, štýlom videnia širších súvislostí sa pokúsime nahliadnuť aj na nami analyzované dielo.

Tiene zabudnutých predkov - samotný názov je interpretačným kľúčom, upriamujúcim čitateľovu pozornosť smerom do minulosti. V centre dejovej osnove novely je láska „huculského Rómea a Júlie“. Ako teda vyplýva z naznačenej alúzie, ich príbeh sa šťastne neskončí. Dej novely M. Kocjubynskij zasadil na začiatok 20. storočia, pričom si dobre uvedomuje tradičný spôsob života Huculov, ktorý sa nezmenil ani behom desaťročí, v Huculsku akoby čas zastal, dávno zabudnutí predkovia sú stále ako tiene prítomní. Rázovitý kraj Východných Karpát vychoval horalov s náturou tvrdou ako skaly, ktoré ich obklopujú. Miestom príbehu nešťastnej lásky Huculov je dedina, hory, poloniny. No všetko dôležité, čo dejom naozaj hýbe, je umiestnené do prírody - zblíženie hlavných protagonistov Ivana a Maričky; bezstarostné detstvo a dospievanie; utajené stretnutia dvoch milujúcich sa ľudí, stretnutia, ktoré sa mohli uskutočňovať len v bezpečnej vzdialenosti od dediny (kvôli nevraživosti, vláducej medzi ich rodmi); odchod Ivana do služby na poloniny, kde mával

rôzne vidiny prameniace z túžby po jeho milej; utopenie sa Maričky v rieke za dedinou, a napokon vábenie Ivana do hory vílou, nesúcou podobu jeho milej, ktorému Ivan podľahne so smrteľnými následkami. Vonkajšia skutočnosť, príroda, sa tak stáva fyzickou nositeľkou ľudských duševných stavov, živlov skrytých pod maskou človeka, neovládateľných rozumom, ani citom. Najvýraznejším exponentom paralelizmu prírody a ľudského prežívania sa stáva antropomorfný princíp. V príbehu ožívajú démoni (aridnyk, čuhajster, lesní muži, rusalky, víly, mátohy, hlas sekery, búrkové mračná). Hranica medzi reálnym a démonickým nejestvuje, postavy s ľahkosťou prestupujú do vzájomných svetov (baba Chyma, čarodej, zariekavač krupobitia Jura, Marička - víla, tajomný, presne neidentifikovateľný „on“).

Tiene zabudnutých predkov je možné interpretovať z pozície niekoľkých sujetových plánov, ktoré sa vzájomne prelínajú, čím fabulu zahmlievajú. Prvý plán by sme mohli nazvať **sociálny**, všima si vonkajšie vzťahy sujetových aktérov. Hneď na začiatku prózy sme svedkami obáv matky o vlastné dieťa, ktoré jej hádam podstrčila bosorka a na základe tohto preexponovaného strachu sa neskôr formuje aj jej vzťah k synovi. Objavuje sa motív krvnej pomsty, nevraživosť medzi znepriateľenými rodmi (jeden za všetkých, všetci za jedného) vedúca až ku tragickým následkom. Naznačená je aj téma morálky žien v huculskom prostredí - verejná akceptácia nevery, nutnosť pomsty, hoci len „naoko“, silný vplyv dedinského prostredia-okolia, spolupatričnosť, súdržnosť ľudí.

Ďalší z plánov, **psychologický**, informuje o prežívaní ľubostného vzplanutia Ivana a Maričky. Náznaky romantiky, opisujúce ich tajné stretnutia v hore, bokom od ľudí, či vyznania vernosti a očakávania byť navždy spolu po návrate Ivana zo služby. Autor zobrazuje ťažké vnútorné rozpoloženie Ivana, ktorý sa po tragickej smrti Maričky bezcieľne túla ktoviekade a až na siedmy rok sa vracia do rodného kraja, aby si a vzápätí vzal za ženu Palahnu, hlavne zo sociálno-ekonomických dôvodov. Bolo potrebné gazdovať a Palahna bola zdravá, mocná dievka, s patričným venom a týmto sa mal možnosť konečne začleniť do spoločnosti. Svadba s Palahnou vyznieva v podaní M. Kocjubynského lakonicky, ako čisto obchodný akt, opísať ju nezabralo autorovi viac než tri riadky. Koniec novely sa odohráva v znamení Ivanových halucinačných vízií, následkom ktorých nachádza svoju smrť v rokline.

Mytologický plán sujetu je v novele najsilnejší. Hrdinovia majú v karpatských horách do činenia s rôznymi démonmi - aridnykom - zlým duchom, lesnými duchmi, veselým čuhajsterom - duchom hôr, vílami, rusalkami, hlasom sekery...a inými. Zo spôsobu ich zobrazenia nemáme pocit, žeby boli len výplodom ich obrazotvornosti. Naopak, sú nadovšetko reálni, prirodzene sa začleňujúci do deja. Ich náhle objavenie sa síce vzbudí u dejových postáv prekvapenie a zvedavosť, koniec koncov však presne vedia o koho ide a čo možno od nich očakávať, alebo čoho sa vystríhať. Tieto postavy, napoly démoni, sú významným prvkom novely, dotvárajú čitateľovi obraz o Huculoch, napomáhajú pochopiť ich mentalitu a spôsob života. Rozhodne nemajú v príbehu len okrajový vplyv, či akúsi „folklórnu funkciu“. Samozrejme, sú tu aj snové, halucinačné vízie, najmä u Ivana, vplyvom ktorých sa uňho znásobuje kontakt s postavami nepatriacimi, podľa našich štandardných meradiel, do reálneho sveta. Tento snivý svet je iný, vládnu v ňom iné pravidlá, tento svet predstavuje aj pre hlavného aktéra príbehu, Ivana, únik z neznesiteľnej reality.

Zámerom tejto krátkej štúdie bolo ponúknuť stručný exkurz do možných interpretácií diela Tiene zabudnutých predkov, vynikajúceho Mychajla Kocjubynského. A ako bolo spomenuté v úvode, počet interpretácií nikdy nie je konečný. Preto aj náš záver zostáva otvorený.

Literatúra

- ANDRIČÍK, M. : K poetike umeleckého prekladu. Levoča. Modrý Peter. 2004.
 ECO, U. : Meno ruže. Poznámky k menu ruže. Bratislava. Tatran. 1991.
 KOCJUBYNSKYJ, M. : Tini zabutych predkiv. Kyjiv. 1979.

Abstract

The study discusses possible ways of interpretation of prose by Mykhailo Kotsiubynsky *Shadows of Forgotten Ancestors*. M. Kotsiubynsky was the excellent writer of Ukrainian literature at the turn of the 19th and 20th centuries. In our approach we have outlined several interpretations linked with the position of story plans which are pervading each other. We have developed the social, psychological and mythological plan, which is most pronounced in the work. Point was to show the unlimited interpretations that work provides.

¹ Horský región Východných Karpát obývaný Huculmi sa označuje pojmom Гуцульщина – Huculščyna, Huculsko

² S. Pavlyčko, lit. vedkyňa, používa termín „narodnyctvo“, keď literatúra supluje neexistujúci štát a má za úlohu podporovať národné sebauvedomenie a sebaidentifikáciu

³ U. Eco hovorí aj o stanovení istých hraníc interpretácie, o „vymedzení“ interpretačného poľa, horizontu čitateľa, priestoru, v ktorom nám text dovoľuje sa pohybovať...*intentio operis* (Andričík, 2004, 39)

⁴ „Pre autora románu niet väčšieho potešenia, ako keď odhalí také spôsoby čítania textu, na aké nemyslel a aké mu vnukajú čitatelia.“, (Eco, 1991, 474)